

Příběh jako součást zpravodajství (Soňa Schneiderová©)

sonja.schneiderova@centrum.cz

Univerzity Karlova (Praha)

Slezská univerzita (Opava)

1. Na pojem „příběh“ je možno dívat se 2 způsoby: jedním z nich je příběh ve smyslu souhrnu událostí, jehož existence a realizace předpokládá a vykazuje určité vlastnosti (viz políčko), nebo je to žurnalistický útvar, který se označuje jako „story“. Já se ve svém výkladu zaměřím především na to druhé.

Příběh je v literární teorii či teorii vyprávění definován jako abstrakt, invariant, jehož realizací je konkrétní text (diskurz) a jeho diskurzivní prezentace. Textem je také aktualizován jako vyprávění (Šidák in Müller – Šidák, 2012, s. 412) nebo naopak „vyprávěcí schéma je všude tam, kde jde o příběh“ (Mistrík, 1985, s. 349).

Události v narativech jsou souvztažné, zřetězují se a vyplývají jedna z druhé. Jejich posloupnost není čistě lineární, ale příčinná (Chatman, 2008, s. 45). „Narativní existenty by měly od jedné události k jedné zůstat stejné.“ (Chatman, 2008, s. 29).

Nejnovější stylistická literatura o story mluví jako novém žánru.

Zmínku najdeme i u Minářové, E.: ve Stylistice pro žurnalisty. Praha: Grada Publishing, 2011.

2. Naše stylistika definuje tento žánr poprvé v 90. letech minulého století u **J.**

Bartoška:

„Příběh (story) získal významné místo na hranici zpravodajství a publicistiky. Doplňuje obecná sdělení o podstatě událostí vylíčením prožitků a pocitů zúčastněných jednotlivců. Příběh je malý epický útvar s neutrálním pásmem autora a s mírně emotivním a jazykově specifickým pásmem postav. Obě pásma jsou zřetelně oddělena“ (Bartošek, 1997, s. 58).

Pokus vymezit story najdeme i u **Jílka**. Ten story definuje jako „sdělní, která informace vztahují k jedinci“ (Jílek, 2009, s. 102). Podle Jílka „jde v případě příběhu (story) o žánr, který má blízko k povídce, je založen na slohovém postupu vyprávěcím, není však rozsáhlý jako povídka. Oproti povídce je významným distinktivním rysem to, že story vychází ze skutečnosti a pojednává o skutečných osobách, o jejich činech, situacích, ve kterých se ocitly, událostech, které prožily, atd.“ (Tamtéž).

Jílek řadí story k syžetovým (beletrizujícím) útvarům podobně jako fejeton a další, přičemž vymežujícím kritériem této oblasti je „důraz na přítomnost estetizujících prvků jako základu sdělení.“ (Tamtéž, s. 98). Na základě toho Jílek odlišuje dvě skupiny sdělení: 1. **ta, která nesou estetický význam** (např. [novinová] povídka, umělecká fotografie atd.), 2. ta, „kde nerozhoduje způsob uchopení tématu, ale specifická práce s jazykovými prostředky, čili využití obrazu. Tato sdělení **naplňují funkce dílčí oblasti publicistické v užším slova smyslu, tedy persvazi, získávání, informování, zábavnost** (...).“ (Tamtéž, s. 98–99). Jsou zde zařazeny žánry jako story, fejeton, sloupek, medailon, esej atd.

3. Oba autoři definicí story, Bartošek a Jílek, vycházeli z existence příběhu v tištěných médiích. Zdrojem materiálu jim byla konkrétně Mladá fronta Dnes. Zde je story útvar, který koresponduje s informacemi předkládanými v hlavním zpravodajství (srovnej story *Blesko mi hlavou, že letadlo padá*, MF Dnes, 7. 2. 2002 a zprávu *V letadle ČSA se kvůli turbulenci zranili lidé*, MF Dnes, 6. 2. 2002). Dnes, jak víme, má příběh významný podíl i v televizních zpravodajských relacích. Zde tvoří nezávislý útvar, který se nevztahuje k obdobným informacím prezentovaným odlišnou formou.

V obou případech a ve většině případů jde o útvar, jehož obsahem je výjimečný či pohnutý lidský osud, v mediální praxi je proto označován jako **human interest story**. V profesním novinářském slangu je to tzv. há-el-péčko neboli „hluboce lidský příběh“, i když podobným způsobem jsou prezentovány osudy zvířat (pes, zvířata v zoologické zahradě atd.: *Ted' pro vás máme příběh šestiměsíční srnky Milušky*).

Ráda bych uvedla několik poznámek k charakteristice tohoto útvaru, a to výběrově, podrobněji se k tomu vyjadřuju ve sborníku.

4. Text story, jak v mluvené, tak psané podobě se skládá s PŘ, s promluvy vypravěče-novináře a promluv dalších postav. Charakteristickým rysem story v žurnalistice je to, že událost je prezentována „ex post“, s odstupem. Proto je také většina přímých řečí v minulém čase. Na rozdíl od možností povídky, kde součástí prezentace příběhu je vedle telling tzv. showing, tzn. postup, kdy jsou události a postavy předváděny aktuálně „samy o sobě“. Což se např. v realizaci PŘ odrazí formálně v užití různých časů, nejen minulého – např. přítomného: „Mohu vám nabídnout kávu?“ Většina replik je

tedy vzhledem k času vlastního příběhu tzv. poudálostních. Zejména v tištěné story je většina textu vyplněna takovouto PŘ.

Uvedme Bartoškův příklad „chataře“ : *Vyhrál jsem závod se smrtí, říká chatař Růža z Tasovic*; MF Dnes, 2. 11. 1996)¹: „*Okamžik poté, co jsem slezl ze žebříku, začaly kolem mne svištět kusy havarované stíhačky,*“ *vzpomíná chatař na šokující zážitek.* – „*Chránil jsem si hlavu a schoval jsem se za chatu,*“ *dodává (atd.)*

nebo i jinde: „*Chtěl jsem být u porodu, ale nevyšlo to. – Když jsem se vrátil ze Švédských her, bylo na formuláři Adam, takže už to nešlo ani změnit*“ (*Gólman Svoboda má znovu čelit Finům, teď jako otec*; MF Dnes, Sport, 20. 12. 2001)²; – „*Byla to hrozná rána, kdo má děti, pochopí, jak hrozně mi bylo,*“ *vypráví Alena Rosůlková. (Zplodili dítě, aby zachránili jiné,* MF Dnes, 23. 9. 1996)

TV NOVA: „*Potom jsme na kolegu přijeli všichni ostatní a pomohli jsme mu, převezli jsme ho letecky do vinohradské nemocnice*“.

Jde vlastně o “převyprávění“ situace, kde chybí „bytí uvnitř události“, „dramatický modus“ spojený se zpřítomňujícím mluvním aktem či „kamera“ zpřítomňující dění. Srovnání s povídkou v tomto případě, a právě především z tohoto hlediska spíše pokulhává; formou vyprávění, jde vlastně v takových útvarech o „zprávu o události“.

Repliky PŘ jsou v poměrně častých případech ohraničeny uvozovacími větami s „novinářsky“ stereotypně užívanými slovesy v přítomném čase, jako např. *dodává; říká; líčí; uzavírá.* Nadto poměrně často s uvedením celého jména účastníka – *vypráví Alena Rosůlková; říká Zdeňka Růžová; říká chatař Růža z Tasovic.*

5. Vedle výpovědí subjektů události, jichž se událost přímo týká, a výpovědí autora příspěvku (ke kterému se ještě dostanu), jsou to tzv. autoritativní zdroje, které se ve story objevují. Jsou to jednak výpovědi těch, kteří se na události přímo podíleli (lékaři, policisté, hasiči, pojišťovací zprostředkovatelé, představitelé Fondu ohrožených dětí atd.), jednak osoby, jež nejsou přímo na události zainteresováni, ale poskytují k události informace (většinou se jedná o mluvčí policie nebo záchranné zdravotní služby, právníky poskytující právní rozbor situace atd.).

Zejména posledně jmenované výpovědi vnášejí do textu vzhledem k vývoji příběhu nedějový statický prvek a nadto se stávají v daném příspěvku součástí

¹ Jako příklad story uvádí tento text J. Bartošek (1997, s. 58).

² Jako příklad story uvádí tento text V. Jílek (2009, s. 102).

„rétoriky faktičnosti“, která i jinými prostředky a způsoby zobrazení (konkrétní čísla a údaje, vlastní jména atd.) tvoří podstatnou součást těchto textů a zahrnuje tyto texty ke stylu žurnalistických promluv.

V podstatě věcné informace přinášejí i výpovědi autora příspěvku, jež se zaměřují na vysvětlování okolností událostí:

Př. 14 *Transplantace kostní dřeně od nepříbuzného dárce není zatím nikde ve světě zcela rutinní metodou léčby zaručující vyléčení.* (MF Dnes) –

Př. 15 *Matka dětí se ocitla v tíživé finanční a sociální situaci a novorozencům chtěla touto cestou zajistit lepší život.* (TV NOVA, Televizní noviny) –

Př. 16 *Jenže na katastru jsou jako majitelé bytu stále i tři roky po rozvodu zapsáni oba a to je ta největší chyba. Soudce ani exekutora totiž nezajímá, že rodina nemá kam jít, nezajímá je invalidní matka (...)* (TV NOVA, Televizní noviny).

Tato explikativnost podporuje zpravodajskou a informativní stránku textů a svým charakterem odpovídá úsekům textu, které se nacházejí v útvarech rozšířené zprávy nebo publicistického referátu, popisující informativní formou a formou výkladu okolnosti a podmínky, jež se k dané události vztahují. Zejména střední část televizního zpravodajství se zaměřuje z velké části na popis příčin a následků dané události.

6. Osoba vypravěče-novináře

Osoba vypravěče se soustřeďuje na podání zprávy o proběhlé události.

Př. 7 *Dělníci okamžitě jednali a přivolali pomoc. Profesionální záchranář měl co dělat, aby se do jámy široké jen půl metru vešel.*

Př. 8 *Manželé Čapkovi našli srnku v zuboženém stavu u silnice, nejspíš ji srazilo auto, když se vyléčila, nebylo v jejich silách se jí vzdát.*

Soustředění se na současný „popříběhový“ stav události v televizním zpravodajství pak s sebou nese prvky situačnosti – mimotextovou lokální referenci, deiktika: „*tady vidíte, jak je jáma úzká*“; „*sem do vinohradské nemocnice malého chlapce převezli*“; „*tady v nemocnici na Bulovce*“, které v daných útvarech chápeme jako součást reportážního stylu zobrazované současné skutečnosti. V psaném textu tuto „situační“ realizaci, navozující dojem ukotvení promluv v přítomnosti, odpovídá převažující přítomný čas v uvozovacích větách u přímých řečí.

Přítomný čas najdeme v promluvě vypravěče i mimo uvozovací věty, ale zdá se, že spíše než o tzv. historický přezens, který známe z literárních textů (*Marie se odpoutala od místa, kde tak dlouho stála. Běží a skotačí dolů po údolí, aby se včas stihla vrátit domů.*), jde o jakýsi čas „všeobecný“, jež je možné vztáhnout jak k minulosti, tak současnosti:

Př. 11 *Párkrát denně si telefonuje s manželkou Petrou, která leží v pardubické nemocnici. Chvillemi mu myšlenky utíkají z Moskvy daleko na západ, ale problémy se soustředěním si nepřipouští: „Když přijde zápas, všechno jde stranou. Finové v neděli skoro nekladli odpor. Tentokrát to čekám těžší.“*

Př. 12 *Ztrátu místa v Českém spisovateli vyrovnává psaním knihy, jež má být svědectvím o tom, co znamená transplantace kostní dřeně.* (Vyplývá z předchozího formulování děje, že syn má leukémii a matka musela opustit zaměstnání, aby se synovi mohla věnovat).

7. Závěr story

Závěr televizního zpravodajského „příběhu“ je zřetelný a má několik podob. Jistou část, a statisticky ne nepodstatnou, tvoří závěry zahrnující událost do širších souvislostí, která se zobrazovanou událostí souvisí jen vzdáleně, ne-li vůbec. To lze srovnávat s posledním odstavcem zprávy nebo závěrem jiných zpravodajských žánrů, v nichž poslední odstavec reprezentuje informace, zasazující událost do širších souvislostí společenských či faktografických.

Př. 21 *Smutná čísla ohledně sebevražd dětí shodou vyšla najevo možná v symbolický den. Právě dneska je to totiž přesně dvacet let, kdy vznikla úmluva o právech dítěte* (vztahuje se k události, jejíž začátek je prezentován takto: *Ted' vám ukážeme hodně smutný příběh jedné rodiny*).

Věcné zaměření výpovědi v závěru ukazuje na zpravodajskou funkci jako významnou součást „příběhu“ v televizním zpravodajství. O tom svědčí rovněž závěr představovaný následující ukázkou a závěry tomuto příkladu podobné:

Př. 22 *Na místo tragédie se vydali i kriminalisté. Podle policie všechno zatím nasvědčuje tomu, že šlo o nešťastnou náhodu.*

Jindy jde o vyústění textu v podobě řešení situace, někdy včetně rady (Př. 19), která vyplývá z „analýzy“ prezentované skutečnosti. Součástí závěru bývá i výzva ke konkrétní činnosti (Př. 20):

Př. 19 *Jinými slovy, podobné obálky raději rovnou hod'te do koše, hlavně nic neplaťte, radí právníci, podle nich mají totiž firmy nejružnější finty.*

Př. 20 *Peníze můžete posílat na konto (...); Malému Jakubovi a jeho rodině můžete pomoci tak, že zašlete peníze na konto zřízené u Nadace (...)*

Na TV Prima story často končí sérií otázek, na něž je ještě potřeba hledat odpověď. V souvislosti s tím se v závěru objevuje odkaz na pořad TV Prima Soukromá dramata: *Odpovědi už brzy ve 21. 20 v Soukromých dramatech – Sledujte náš pořad Soukromá dramata, dnes večer, ve 21. 20.*

Zdá se, že nejbližší k linii příběhu mají výpovědi, jejichž součástí jsou „sumarizující konektory“ nebo sama věta je takovýmto konektorem v tom nejširším slova smyslu:

Př. 17 *A nakonec všechno dobře dopadlo. – Všechno dobře dopadlo.*

Př. 18 *Ale to už patří k životu každého volně žijícího zvířete.*

U tištěných story je závěr jiný. Nemá explicitně vymezený „konec“ (nikoliv však příběhu, ale textu), jak je tomu u story v televizním zpravodajství. Story v psaném textu je většinou uzavřena citátem hlavní postavy, jež však v jistém smyslu může „shrnující myšlenku“ představovat nebo představuje: *„Dnes vím, že je řada lidí, kteří ji přežili [leukémií],“ uzavírá.* (Zde mimořádně i se slovesem poukazujícím na závěr příběhu).

7. Model story a vliv na příjemce

Story v žurnalistice představuje modelové schéma. To je reprezentované vztahem „komplikace + řešení“ (srovnej Fairclough, 1995, s. 91). Taková strategie spočívá v tom, že příběh je např. o tom, jak se někdo dostane do nesnází, má zdravotní potíže, resp. těžké zdravotní poškození, přesto je sám svojí vůlí překonává/překoná, nebo mu někdo pomůže či pomoc nabídne. Je zde tedy nastolena jistá harmonie v konečném důsledku velmi silně působící a ovlivňující příjemce takového mediálního sdělení.

Zejména televizní story pracuje s prostředky, které se také přímo obracejí k publiku a které tak mají za úkol vzbudit jeho zájem. Jsou to formulace, které odpovídají strategii ovlivňování příjemce odpovídající modelu „tyto věci se opravdu stávají“ (Fairclough, 1995, s. 92) a součástí takové perspektivy jste teď i vy – *„A teď pro vás máme příběh, který by asi nikdo zažít nechtěl, ale bohužel se stalo“*, nebo *„pro většinu z nás neuvěřitelné, ale i takové věci se bohužel stávají“*, za druhé jsou to „kontaktové výpovědi“: *možná si vzpomenete na požár statku; ale teď si poslechněte, jak je to možné; určitě si vzpomínáte na událost* atd. Obě tyto roviny komunikace média s publikem jsou součástí

nedějové linie prezentace příspěvku a výrazně se podílejí na získávací složce komunikátu.

Emocionální složku příjemce pak ovlivňuje řada věcí, od samotného tématu přes jednotlivé jazykové prostředky po samotnou diskurzní strategii.

Zejména v televizním zpravodajství jsou to např. emotivní komentáře k události jak účastníků, tak autora příspěvku: *je to hrozný neštěstí; je to obrovská tragédie* atd.; atributy charakterizující jednotlivé subjekty, většinou „hlavní hrdiny“ (*malý chlapec; strašně hodnej; pracovitý; slušnej; velmi oblíbený* atd.), atributy či adverbiala s expresivním příznakem nebo odkazující k mimořádnosti vlastností subjektů či okolností děje, k „dokonavosti“ stavu (*strašný/strašně; nezvratně; neuvěřitelný* atd.), modální částice (*bohužel, naštěstí, snad*). Je evidentní, že je obsahují jak promluvy přímých účastníků události, tak i autora příspěvku. Někdy v míře mnohem větší.

ZÁVĚR 1:

Závěrem tedy konstatujme, že story neboli příběh je „vyprávěn“ specifickými prostředky žurnalistiky, resp. jde o specifickou formu prezentace události.

Verbalizaci počátku zpravodajského sdělení jako příběhu v televizním zpravodajství (viz políčko) chápeme jako snahu upoutat v dané chvíli pozornost (souvisí to i s určitou „rytmizací“ pásem současného zpravodajství) a jako **signalizaci určitého způsobu zpracování události**, specifického zpravodajsko-publicistického žánru. Jedná se o útvar, který se zejména v současném televizním zpravodajství ustaluje v poměrně stereotypní podobě s poměrně stabilní výstavbovou strukturou (viz v papírové podobě sborníku) a prostředky odkazujícími převážně k žurnalistickému stylu. Výstavba tohoto žánru spojuje několik slohových postupů – vyprávěcí, informativní, výkladový, popisný – a zároveň představuje událost v některých momentech „performativním“ způsobem a se „svědeckým“ pásmem postav. Nezanedbatelná je i stránka jazyková, o níž nebyla dosud řeč a jež využívá především prostředků publicistického stylu: šablon, vazeb atd. – např. „*necelých 5 miliónů*“; adverbii a konstantních adjektiv typických pro publicistický styl, ve své stereotypnosti a opakovanosti mající charakter klišé; na žurnalistický charakter textu ukazuje také způsob zapojení cizí promluvy do textu autora. Např. způsob zapojení necitátové řeči, vedle jiných možných způsobů, nese ve většině případů charakter častého novinářského prostředku „podle + G“, také chápaného jako prostředek kondenzace v žurnalistickém textu: *Podle policie se pan Jaroslav*

Novák to této situace dostal vlastním zaviněním. – Sama transpalantace je podle ní tím nejmenším.

Cílem útvarů story je zaujmout, informovat a získat. Při srovnání s uměleckým textem jde tedy o dvě různé funkce – estetickou a informativní – a dva různé způsoby prezentace příběhu ve dvou zcela odlišných prostředích. Příběh neboli story v žurnalistice bychom proto „definovali“ jako útvar, jehož funkce naplňují především hlavní cíle žurnalistických textů – informovat, zaujmout, přesvědčit a získat příjemce.

Nesmíme ale také zapomínat na to, že „příběhy vnímáme jako formu zábavy a rozptýlení“ (Fairclough, 1995, s. 92).

ZÁVĚR 2:

Dnes podoba jednotlivých útvarů publicistického stylu, ev. žánrů, podléhá zejména vnějším tlakům rychle se měnícího mediálního světa a měnícím se požadavkům uživatelů médií. Příkladem může být mnoho tváří zpravodajství – jednou z nich je on-line zpráva neboli zpráva, která vzniká přímo na webových stránkách internetových portálů a jež má ve svém základu stejné rysy jako „tradiční zpráva“, jen se přizpůsobila novým podmínkám nového prostředí. Dalším z útvarů, který z „tohoto tlaku“ vzešel je „storka“. Jejím cíle je nejen vyvolat emoce, ale v nemalé míře informovat, „podat zprávu“ (mnozí novináři ji považují za čistě zpravodajský útvar; srovnej Jílek, 2009, s. 102) a apelem na „lidský rozměr události“ zaručit především zájem publika o jednotlivé události, a tedy i dané médium. Individuální rovina události vyvolává dojem autenticity. Posiluje možnosti žurnalistických textů ukázat čtenářům a divákům zpráv skutečnost na konkrétním příkladu, dává možnost vysvětlit a interpretovat ji způsobem přístupným příjemci. Vztahuje publikum ke skutečnosti a vtahuje jej „do centra dění“, a tak zaručuje jak jeho ovlivňování, tak sledovanost média.

Literatura:

Bartošek, Jaroslav: Jazyk žurnalistiky. In: Daneš, F. a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42–67.

Bartošek, Jaroslav: *Žurnalistika 2*. Olomouc: Filozofická fakulta UP, 2003.

Bečka, Josef: *Stylistika zpravodajství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

Bečka, Josef: *Sloh žurnalistiky*. Praha: Novinář 1986.

Chatman, Seymour: *Příběh a diskurs. Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008.

Jelínek, Milan: Styl publicistický. In: *Encyklopedický slovník češtiny* (eds. Karlík, P. – Nekula, M. Pleskalová, J.). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 458–460.

- Hoffmannová, Jana: *Pragmatické a sémantické aspekty koherence textu*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1983.
- Jiráček, Jan: Narace. In: Reifová, Irena a kol.: *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 159–160.
- Jílek, Viktor: *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009.
- Minářová, Eva: *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011.
- Mistrík, Jozef: *Žánre vecnej literatury*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1975.
- Mistrík, Jozef: *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989.
- Müller, Richard – Šidák, Pavel (eds.): *Slovník novější literární teorie (Glosář pojmů)*. Praha: Academia, 2012.
- Nováková, Jaroslava: *Prostředky persvaze a manipulace ve válečném zpravodajství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Dizertační práce.
- Osvaldová, Barbora – Halada, Jan a kol.: *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999.
- Ruß-Mohl, Stephan – Bakičová, Hana: *Žurnalistika (Komplexní průvodce moderní žurnalistikou)*. Praha: Grada Publishing, 2005.
- Schneiderová, Soňa: *Informace – text – kontext*. Olomouc: Palackého univerzita, 2008.
- Srpová, Hana – Bartošek, Jaroslav – Čmejrková, Světlá a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007.
- Fairclough, Norman: *Media discourse*. London/New York: Edward Arnold, 1995.
- Fairclough, Norman: *Analysing discourse: Textual Analysing for Social Reserarch*. London: Roudledge, 2003.
- Zdrojem analyzovaných textů je rešeršní databáze Anopress.cz